

Testimoni: Rosa Vandellòs Lleixà. Nascuda a Roquetes l'any 1954

Data de l'entrevista: 18 d'octubre de 2006

La família. La Guerra Civil

Los pares també eren de Roquetes. Mon pare es deia Daniel Vandellòs Eiximeno, i la mare, Carme Lleixà Sebastià. Lo meu iaio era del Mas, i va fer cap a Roquetes a treballar a casa d'un home que era tractant d'olis. Mon iaio va entrar a treballar per a n'aquest senyor, i al final va acabar casant-se amb la germana. Aquest senyor era molt "Marcel·linero", i per extensió, tota la família. Quan **Marcel·lí Domingo** va estar a Roquetes de mestre (i a part de mestre també feia unes classes d'adults allí a Roquetes), mon iaio, lo padrí de la meua mare... tots anaven. Tots van ser alumnes, diguéssim, adults, però de **Marcel·lí Domingo**. Mon iaio es deia Vicent Lleixà Subirats.

Les esquerres són molt, diguéssim, molt diferents. Tot i ser d'esquerres sempre són molt diferents. La meua mare era, diguéssim, socialista, si es tingué que englobar a un *puesto* o altre, tot i que en aquell moment això no es deia així, sinó que eren de **Izquierda Republicana**, que era lo partit de **Marcel·lí Domingo**. I el meu pare era d'esquerres. Era d'esquerres, lo que passa és que quan va estar exiliat a França, llavors va entrar a militar a la **CNT**. O sigui, potser era un àcrata, i quan estava aquí no ho sabia encara. Se va acabar de convèncer quan va anar a França. I les discussions que he viscut amb ells han sigut sempre d'este tipus, no? Recriminar-se d'alguna manera l'un a l'altre, pos: "si això", "si vatros vau fer allò", i "vatros no sé que"...

Ell va sortir al final de la guerra, quan la diàspora, quan part de l'exèrcit va fugir cap a França. Allí a França els van recloure en un camp, al camp **d'Argelès**. Va estar uns mesos allí al camp fins que va poder, diguéssim, sortir del camp, trobar una feina, i es va quedar a França. Va estar a diversos llocs de França, i quan va esclatar la **Segona Guerra Mundial**, ell va participar en lo Cos de Voluntaris Lliures que va crear **De Gaulle**. Va ser una de les persones que van

entrar quan l'alliberament de París, perquè els primers que van entrar van ser un *pelotó* de soldats espanyols. Tot i que és una cosa que no... Sembla que tot lo que hagin fet los soldats espanyols d'esquerres fora del país no... és com si fossin d'un altre país, com si no fossin d'Espanya, no?

Allí es va afiliar a la **CNT**. Ell se va exiliar, però no tenia cap causa pendent amb la justícia i per tant, al cap de dotze anys va tornar. Quan va tornar va ser quan se va casar amb la meua mare. La va conèixer a través d'un nebot que es cartejava amb ell i tot això. Lo fet que no tingués cap causa pendent li va permetre tornar a Espanya i establir-se aquí i ja està.

Mon pare va tindre una professió una mica especial durant la guerra. Mon pare estava a la rereguarda, i era la persona encarregada de replegar, reconèixer i enterrar els morts. No ho va fer durant tota la guerra, però sí la major part del temps que va estar a la guerra. I això, d'alguna manera, lo va traumatitzar en lo sentit que... Bé, jo suposo que hi havia moltíssima gent traumatitzada per la guerra, lo que passa és que hi va haver gent que ho va superar, hi va haver gent que convivia amb allò, i hi va haver gent... pos, que li costava molt més, o hi va haver gent que no es va recuperar mai. A n'ell li costava, li costava molt. A més, havia rebut una ferida aquí dalt al cap, que li va produir... a veure, no cap trastorn, però que a vegades pos tampoc no... Va tindre molt mala experiència. Llavors, això el va marcar sempre.

Es va dedicar després a escriure les seves vivències. No és que recollís documentació, sinó que... Per exemple, ell va estar a tot el setge de Belchite, de la destrucció del poble de Belchite, i llavors allí tinc tot un relat de com va trobar el poble aquell, de com va anar tot... Li agradava molt escriure, i va anar deixant coses escrites.

Los comunistes i els anarquistes no es podien veure de cap manera. Era una cosa molt curiosa, perquè sempre que parlaves, ell: "perquè els comunistes, perquè els comunistes"... Se veu que també, primer durant la guerra, i després també al camp de concentració... jo suposo que tots s'organitzaven com se tenien que organitzar, no? Però aquells potser anaven una mica més a la seua,

o no tenien en compte els altres i tal. I ell sempre em criticava lo fet este. És un antagonisme que han tingut des de sempre, i el segueixen tenint.